

Fiatalok és politika Olaszországban a populizmus idején

Elisa Lello

1.1 Bevezetés

Az elmúlt 20 évben a fiatalok politikához fűződő viszonyát vizsgáló kutatások nagyrészt a fiatalok növekvő elzárkózásával foglalkoztak. A kutatók kimutatták az olasz fiatalok értékrendjének változását, és különösen azt, hogy az univerzalista prioritásoktól (mint például a szolidaritás, a társadalmi egyenlőség, a szabadság és a demokrácia) a bensőségesebb és bizalmasabb kapcsolatok felé mozdultak el (Cavalli és de Lillo, 1988, 1993; Buzzi *et al.*, 1997, 2002, 2007), valamint a közvetlen környezethez jobban kötődő értékek és érdekek felé, mint például a család, munka, barátság, szerelem, karrier és önmegvalósítás (de Lillo, 2002, 2007).

Számos kutató kiemelte, hogy a fiatalok hajlamosak elhagyni a részvétel intézményesített formáit és hagyományos csatornáit, például a politikai pártokat és a szakszervezeteket (Norris, 2004; Gauthier, 2003; Cavalli *et al.*, 2008; Genova, 2010). Egyesek szerint azonban az olasz fiatalok nem tekinthetők individualista vagy apatikus nemzedéknek, mivel egyszerűen szívesebben vesznek részt polgári és társadalmi aktivizmusban, valamint a civil társadalmi szervezetekben végzett önkéntes munkában (Diamanti, 1999; Ceccarini, 1999; Marta és Scabini, 2003; Dalton, 2008). Más kutatók úgy vélik, hogy a fiatalabb generációk döntő szerepet játszanak a politikai részvétel jelentésének és természetének újradefiniálásában, amelyet innovatív és szokatlan formák, az alkalmi és időben töredezett aktivizmus, az új technológiák használata, valamint a közéleti szerepvállalás és a fiatalokra jellemző életmód közötti összefonódás jellemez (Ward és de Vreese, 2011; Stolle *et al.*, 2010). Ez a fajta aktivizmus főként képlékeny, lazán strukturált gyűjtőtevékenységek, például társadalmi mozgalmak, egy-egy témát érintő kampányok és online aktivizmus formájában jelenik meg. Megjelenhet *individualizált kollektív cselekvés* formájában is, mint például a politikai (vagy kritikus) fogyasztói magatartáshoz kapcsolódó sokféle viselkedés (Stolle *et al.*, 2005; de Moor, 2017). A *kreatív* szerepvállalás innovatív formái felé való elmozdulást a növekvő egyéni felelősségvállalás és a társadalmi és kollektív célok és az önmegvalósítás személyes céljainak ötvözésére irányuló kreatív módszerek keresése jellemzi. Az ilyen aktivizmus általában az állampolgári szerepvállalás hagyományosabb módjait flankálja (Micheletti és McFarland, 2010; Ceccarini, 2015).

Egy nemzetközi forgatókönyv vizsgálata azonban megkérdőjelezi ezt a fajta inter-pretációt. Miközben megerősítik a fiatalok intézményesített politikai szerepvállalásának csökkenő arányát, a legújabb tanulmányok azt mutatják, hogy ha az 1970-es években a fiatalok ténylegesen jobban részt vettek a nem hagyományos részvételben, mint a felnőttek, az új évezred első éveiben ez a különbség csökkent. A nem hagyományos részvétel az idő múlásával inkább az érett egyének, mint a fiatalok körében nőtt (Goerres, 2009; Garcia-Albacete, 2014). A fiatalok már nem aktívabbak a felnőtteknél a tiltakozás és a nem konvencionális részvétel terén, de nem is tájékozottabbak, érdeklődnek a politika iránt, vagy támogatják a demokrácia alapelveit, ezért Goerres (2009) a nyugati demokráciák "elszürkülését" jelzi.

Egy másik érdekes hozzájárulás azokból a tanulmányokból származik, amelyek megkérdőjelezik a fiatalok intézményesített csatornákból való kivonulásának értelmét, és azt állítják, hogy ezt nem szabad túlzottan leegyszerűsítve apátiaként értelmezni. Ezek a tanulmányok hangsúlyozzák az "apátia" fogalmának problematizálásának szükségességét, valamint a fiatalok politikáról alkotott képének és elvárásainak mélyebb megismerése érdekében széles körű kvalitatív kutatások kidolgozásának szükségességét. Arra is utalnak, hogy a fiatalok elzárkózása tükrözheti azt a felfogásukat, hogy a hagyományos pártok és politikai szereplők nem tudnak nekik semmit sem nyújtani. Ebből a szempontból a fiatalok ahelyett, hogy *elzárkóznának*, inkább úgy érezhetik, hogy *kirekesztették őket* (O'Toole *et al.*, 2003; Henn *et al.*, 2005).

Azt állítom, hogy ez a perspektíva ígéretes értelmezési irányt jelent a fiatalok politikai magatartásának és választásának megértéséhez, mind Olaszországban, mind azon kívül. Annál is inkább, mivel a nyugati demokráciákat érintő legújabb fejleményekről van szó. Nevezetesen, utalok az új, vagy nemrégiben újradefiniált, establishment-ellenes politikai alanyok növekvő jelentőségére, akik nyíltan szembeszállnak a mainstream pártokkal (azaz a balközép és a jobbközép pártokkal). Ezek az anti-establishment pártok meglehetősen eltérő politikai identitással rendelkeznek, de közös bennük a hagyományos politikai elitekkel szembeni explicit szembenállás, akiket azzal vádolnak, hogy az elszegényedés és a társadalmi leépülés sújtotta nép érdekei helyett partikuláris érdekeket követnek (Kriesi és Pappas, 2015; Diamanti és Lazar, 2018). E pártok különböző hajlamossággal azt állítják, hogy a globalizáció által hozott előnyökből kirekesztett, vagy magukat kirekesztettnek érző embereket képviselik a kiváltságos kisebbséggel szemben. Néhány országban, és a dél-európai országokban még inkább bizonyítottan, ez a választóvonal átfedésben van az Európai Unióval és különösen a jóléti rendszereket lebontó és a társadalmi polarizációt fokozó megszorító politikákkal szembeni kritikával (Morlino és Raniolo, 2017).

Ha figyelembe vesszük a fiatalok gazdasági és társadalmi helyzetének közelmúltbeli általános romlását (Furlong és Cartmel, 2007; Európai Bizottság, 2017), nem tűnik véletlennek, hogy számos országban az establishment-ellenes megosztottság hajlamos átfedést mutatni a generációs megosztottsággal. Ez még markánsabban megfigyelhető Dél-Európában, ahol a fiatalabb generációk pontosabban egybeesnek a kirekesztettekkel, a jövedelmek újraelosztásából, a jóléti rendelkezésekből és a

a munkaszerződésekre vonatkozó védőjogszabályok. Míg az érettebb kohorszok figyelemre méltó garanciákat és kedvezőbb jövedelemelosztást tartanak fenn (Morlino és Raniolo, 2017).

Spanyolországban például a Podemos párt a fiatal szavazók körében széles körű támogatást szerzett, amint azt a CIS (Szociológiai Kutatóközpont) által végzett felmérések is mutatják. Hasonló folyamatok zajlanak az olasz Öt Csillag Mozgalom (5SM) (Itanes, 2013), de a francia Nemzeti Front esetében is. Ugyanez volt megfigyelhető Görögországban a Sziriza esetében is, legalábbis addig, amíg el nem vesztette hitelességét a trojka diktátumával való hatékony szembeszegülésben. E pártok politikai elitje egy eddig lappangó nemzedéki törésvonalat is felidéz, legalábbis a dél-európai országokon belül. A 2013-ban a képviselőházban megválasztott 5SM 56%-a a 25 és 34 év közötti korosztályhoz tartozott, 44%-a pedig a 35 és 44 év közötti korosztályhoz. Ugyanez a megoszlási mintázat érvényes a Podemos esetében is. Ráadásul mindkét esetben magas iskolai végzettséget találunk, a megválasztott képviselők között magas a diplomával vagy posztgraduális képzéssel rendelkezők aránya (Morlino és Raniolo, 2017; Montesanti és Tarditi, 2016).

Más esetekben az innovatív vezetés megerősítése a szilárdabb pártokon belül hasonló hatást váltott ki a fiatal szavazók és tagok bevonásával. Jeremy Corbyn esete az Egyesült Királyságban azért tűnik emblematikusnak, mert ő egy "rég" politikus, mind életkorát tekintve, mind pedig a múlt ideáljaira és ideológiáira való kifejezett hivatkozása miatt, ami éles ellentétben áll a korábbi munkaspárti vezetők, például Tony Blair modernizációs tendenciájával. Mindezek ellenére - és talán éppen ezért - Corbyn kifejezetten a fiatalok problémáival foglalkozott, és mind a Labour-tagság, mind a választók körében értelmes megfiatalodást serkentett (amint arról a YouGov és az Ipsos Mori 2017. júniusi felmérései is beszámoltak). Érdekes módon - és ehhez az esethez hasonlóan - Bernie Sanders sikerére is rámutathatunk az amerikai fiatalok körében a 2016-os demokrata előválasztásokon. További párhuzamot vonhatunk Jean-Luc Mélenchon, a La France Insoumise idősödő vezetője kapcsán, aki a történelem által meghaladottnak hitt eszméket és identitásokat idézi fel, és akinek a támogatottsága egyértelműen generációs kulcsban jelölhető meg (Diamanti és Lazar, 2018).

Ezek a példák hangsúlyozzák a generációs szempontok növekvő jelentőségét a politikai dinamika magyarázatában, és Olaszországot érdekes laboratóriumná teszik a fiatalok és a politika közötti kapcsolat megfigyeléséhez. Goerres (2009) megjegyzi, hogy azokban az országokban, ahol a fiatalok hátrányos helyzetben vannak a felnőttekhez és az idősebbekhez képest, és ahol a politikai eredmények általában az érettebb kohorszok érdekeit részesítik előnyben, a fiatalok hajlamosak arra, hogy az egyensúly helyreállítása érdekében jobban elkötelezzék magukat. Olaszországban a közkiadások hagyományosan az öregségi nyugdíjakat részesítették előnyben más, a fiatalokat érdeklő ágazatokkal szemben (mint például az oktatás, a család és a gyermekek, a lakhatás és a munkanélküliség).² Az elmúlt tíz évben (2007-2016) a szegénység előfordulása a fiatalabb kohorszok esetében négyszeresére nőtt, míg a 65 éves és idősebbek körében csökkent.³ Tágabb értelemben a többi dél-európai országgal együtt Olaszország az a megye, ahol a válság a fiatalabb generációkat drámaibb mértékben sújtotta (Európai Bizottság, 2017).

Nem véletlen tehát, hogy az utóbbi években erős megszorításellenes mozgalmak alakultak ki az euromediterrán országokban, köztük Portugáliában, Spanyolországban és Görögországban. Az ilyen mozgalmak társadalmi bázisát a fiatalok, a magasan képzettek, a munkanélküliek vagy alulfoglalkoztatottak és a bizonytalan helyzetű munkavállalók jelenléte jellemzi (della Porta, 2015). Ezzel szemben Olaszországban még nem alakult ki olyan mozgalom, amely hatékonyan képviseli a megszorításellenes tiltakozást és/vagy a fiatalabb generációk sérelmeit és követeléseit. Az ezredfordulón az *alter-mondialista* mozgalmak szezonja után⁴ a társadalmi mozgalmak tájképe széttöredezettnek tűnik, és számos, helyileg összpontosított kampányra oszlik a környezetre és a közegészségügyre veszélyesnek tartott infrastruktúrák építése ellen (della Porta és Mosca, 2015), vagy néhány konkrét esetben a foglalkoztatás védelmében (Morlino és Raniolo, 2017).

Olaszországban a megszorítások elleni tiltakozás, úgy tűnik, más utat járt be, és azonnal párttá (SSM) intézményesült, anélkül, hogy átment volna a társadalmi mozgalom szakaszán (Morlino és Raniolo, 2017). Ez a párt ugyanis a fiatalok figyelemre méltó arányú támogatását szerezte meg, hozzájárulva a politikáról alkotott képük és elvárásaik alakításához. Ahhoz, hogy teljes mértékben megértsük az olasz fiatalok részvételi dinamikáját (és a nem részvételre vonatkozó döntéseiket), érdemes tovább vizsgálni a politikáról alkotott nézeteiket. Ezekre a kérdésekre kvantitatív és kvalitatív adatokon keresztül fogok összpontosítani. Először azonban ~~azon~~ meg kell vizsgálnunk, hogy a drámai társadalmi és gazdasági változások milyen hatással voltak a fiatal olaszok személyiségformálására.

1.2 A fiatal és a köztes korosztály

A fiatalokról szóló kutatások többsége - mind olaszországi, mind nemzetközi szinten - az új évezred első éveiben fiatalnak számító kohorszra összpontosít. Időközben azonban jelentős társadalmi változások következtek be, amelyek egy olyan generációt hoztak létre, amely a több mint 15 évvel ezelőttiektől jelentősen eltérő tulajdonságokkal és jellemzőkkel rendelkezik. Következésképpen szükséges, hogy az adatokba némi rendet tegyünk azáltal, hogy egyértelműen meghatározzuk a kohorsz időbeli határait. E célból döntő fontosságú a "nyitott jövő" gondolata, amelyet a gazdasági válság aláaknázott. A "nyitott" jövő koncepciója, azaz egy olyan jövő, amely már nem kötődik a múlt predesztinációjához, hanem a "haladás" optimista eszméje támogatja, valóban a modernitás alappillére volt (Benasayag és Schmit, 2004; Jedlowski, 2012, lásd még e kötet 9. fejezetét). Éppen ez az eszme és a hozzá kapcsolódó optimista attitűd jelentette a 68-as évek májusi ifjúsági aktivizmusának nélkülözhetetlen szubsztrátumát (Leccardi, 2012), és támogatta e generáció képességét arra, hogy új értékek és instanciák nevében innovatív küzdelmeket folytasson (Inglehart, 1977; Dalton, 1996).

A "nyitott jövő" eszméje azonban több tényező miatt válságba került az egész nyugati világban. Ezek közül a tudomány és a ~~technika~~ fejlődése, amely új potenciális veszélyek forrásává vált; a pénzügyek autonómiája a reálgazdaságtól (Harvey, 1990); az újjászerveződési folyamatok a

a fordista termelés a munkaszerződések növekvő bizonytalansága és a lehetőségek csökkenése felé, ami főként a középosztályokat sújtotta. A jövőnek a jelenhez képest javulást ígérő eszméjét az ellenkezője váltotta fel. Nevezetesen a fenyegetésként felfogott jövő, amelyet a potenciális hanyatlás és a megszerzett előnyök elvesztésének színimájaként fogtak fel (Benasayag és Schmit, 2004).

Fokozatos változásokkal van dolgunk, amelyek hosszú időn keresztül történtek. Mindazonáltal mégis azonosítható egy olyan időszak, amikor ezek új törvényekben és politikákban csapódtak le, amelyek lehetővé tették, hogy kifejezettebb módon fejlődjenek, és a társadalmi reprezentáció szintjén mélyreható átalakulást eredményeztek. Olaszország esetében valószínűnek tűnik, hogy ezt a vízvonalat pillanatot a kilencvenes évek közepére tehetjük. Az első törvény, amely a rövid távú munkaszerződéseket bevezette az olasz törvényhozásba, 1997-re nyúlik vissza.⁵ Ugyanezekben az években Zygmunt Bauman (1999) felvázolta, hogy a "biztonság" mindenfajta dekonstrukciója, mind kognitív, mind társadalmi-gazdasági értelemben, a nyugati társadalmak mély átalakulásához vezetett, amelyet a "kockázat" és az "elővigyázatosság" elterjedése jellemez (Beck, 1992; Bourdieu, 1998). A társadalmi polarizáció és a növekvő ökonomikus nehézségek az egész nyugat-európai országban elterjedtek, de egészen sajátos hatást gyakoroltak Olaszországra és más dél-európai országokra, ahol hatásuk kombinálódott és összefonódott olyan hosszú távon fennálló strukturális szempontokkal, mint például a fiatalok gyenge hozzáférése a jóléti ellátásokhoz, a foglalkoztatáshoz vagy a bérszínvonalhoz, amelyeket e könyv [II. része](#) vizsgál. Mindez egy erős generációs hátrány kialakulását eredményezte (Ambrosi és Rosina, 2009; Boeri és Galasso, 2007; Livi Bacci és De Santis, 2007), amelyet végül az európai társadalmakat 2007-ben sújtó gazdasági válságok [felerősítettek](#) .

Fontos rámutatni, hogy mivel a generációs szakadék az olasz politika évtizedekre visszanyúló érdektelenségére vezethető vissza a fiatalok esélyeinek csökkenése iránt, a mai fiatalok nem az egyetlen olyan kohorsz, amely ezt a hátrányt tapasztalja. A generációs kérdés a fiatalokon kívül egy kicsit idősebb kohorszot is érint, amelyet a körülbelül 1970 és az 1980-as évek eleje között születettek alkotnak. A legfontosabb pont azonban, amit itt szeretnénk hangsúlyozni, hogy egy olyan társadalmi légkörben felnőni, amelyet az általános bizonytalanság és a jövő iránti bizalmatlanság jellemez, egészen más élettapasztalat, mint (majdnem) felnőtt korban azt tapasztalni, hogy a társadalmi világ bizonytalanná vált, és hogy kevesebb lehetőség van, mint azt az ember fiatalkorában gondolta volna. Ezért, [szóljuk](#) keltető környezetére és körülményeire alapozva, két korosztály megkülönböztetését javaslom:

- *Fiatalok*, akik 1984 és 1999 között születtek, és 2017-ben 18 és 33 év közöttiek voltak.
- Egy olyan kohorsz, amelyet a *köztes* korosztályként lehet meghatározni, mivel felfüggesztett állapotban vannak, ami akkor is folytatódik, ha már felnőttnek tekinthető korban vannak. Ehhez a kohorshoz tartozónak tekintem azokat, akik (nagyjából) 1972 és 1983 között születtek, vagyis 2017-ben 33 és 45 év közöttiek voltak. Azért "függesztették fel" őket, mert ők voltak az első generáció, amelyik kísérletet tett a széles körű halasztásra

küszöbértéket a felnőttkor felé (Modell *et al.*, 1976) a nemzedéki szakadék miatt. Érdekes megfigyelni, hogy közöttük találjuk az "Kinder der Freiheit"-ként (Beck és Beck-Gernsheim, 2002) jellemzett (egykori) fiatalokat, akik az ezredforduló környékén részt vettek az ún. *új globális* mozgalom felvonulásain és tüntetésein.

Feltételezésem szerint, bár mindkét kohorsznak közös a helyzetükről és lehetőségeikről alkotott felfogása,⁷ lényeges különbségeket találhatunk közöttük, amelyek a szocializációjukat meghatározó politikai, gazdasági és kulturális környezethez kapcsolódnak. Ebben az értelemben inkább társadalmi-gazdasági kohorszhatásokat tárgyalunk, mint egy politikai generáció vagy egy adott életciklus hatásait, mivel hangsúlyozzuk a társadalmi-gazdasági tényezők hatását egy kohorsz fiziognómiájának kialakításában (Inglehart, 1977; Goerres, 2009).

Ami a *köztes* (vagy *felfüggesztett*) kohorszot illeti, ők személyiségük meghatározó szakaszait az 1980-as évek **második felében** és az 1990-es évek elején élték meg, egy olyan időszakban, amikor az imént említett fontos változások kezdtek formálódni (Mammone és Veltri, 2010). A társadalmi reprezentációk és elvárások azonban még mindig egy optimista kulturális légkörhöz igazodtak, ahol az emberek hajlamosak voltak azt hinni, hogy a jólét nyugati társadalmakon belül elért modellje egy stabil vívmány, amely a végtelenségig reprodukálja önmagát. Így fiatalokkorban lehetőségük volt arra, hogy álmokat és törekvéseket ápoljanak, és - például - tanulmányaikat némi szabadsággal választhatták meg, hogy érdeklődésüket és szenvedélyeiket a munkaerő-piaci igények túl nagy nyomása nélkül követhessék. E tekintetben közelebb állnak a korábbi kohorszokhoz. Ugyanakkor ők voltak az első olyan kohorsz, amely tanulmányai végén egy mélyen megváltozott társadalmi forgatókönyvvel szembesült, amelyet az instabilitás, a munkanélküliség, a jóléti ellátások elégtelensége és a lehetőségek csökkenése jellemzett. Ők alkotják az "elveszett nemzedéket", sokak, köztük Mario Monti volt miniszterelnök meghatározása szerint. Ugyanakkor a "csalódott nemzedéket" is képviselik, mivel a még optimista korszakban kialakult törekvéseik és elvárásaik egészen más valósággal találkoztak.

Ezzel szemben az a kohorsz, amelyet mi a mai *fiatalokként* határozunk meg, egy olyan kulturális légkör közepén nőtt fel, amelyet a jövő iránti szkepticizmus jellemez - amit Bauman (2017) *retrotópiának* nevez. Ráadásul közvetve megtapasztalták azokat a nehézségeket, amelyekkel a *köztes* kohorsz a munka bizonytalanságával és a felnőtt élet küszöbének átlépése előtt álló akadályokkal való megküzdés során szembesült, aminek következtében életrajzukat gyakran a késés szindróma jellemzi. Egyes megfigyelők a pedagógiai üzenetek fontosságát is felvázolták. Ezzel kapcsolatban azt állítják, hogy a jövő iránti általános bizalomvesztésen belül a nevelési stílus mélyen megváltozott, így a fiataloknak szóló - tanulásra és elköteleződésre készítő - felszólítások egyre inkább fenyegetéseken alapulnak, nem pedig annak ígéretén, hogy mit hódíthatnak meg a jövőjükben (Benasayag és Schmit, 2004). A jövőt a fiatalok számára a nehézségek és a dán-ger földjeként mutatják be, nem pedig a remény és a vágyakozás földjeként.

Az éber pragmatizmus légkörében való felnövés ahhoz a meggyőződéshez vezet, hogy az ember csak a konkrét, számszerűsíthető dolgoknak adhat jelentőséget és értéket; és hogy nem *engedheti meg magának azt a luxust*, hogy olyan "haszontalan" szempontokkal törődjön, mint az eszmények, a felfedezés és a tudás öröme, a megosztás öröme, valamint az érdeklődésére, kapcsolataira, álmaira és projektjeire szabadon fordított idő (Benasayag és Schmit, 2004). Ez mélyen érinti azt, amit a "törekvés képességének" (Appadurai, 2013) neveztek el, amely egyéni és kulturális képességnek tekinthető, de kollektív dimenziót is magában foglal. Leccardi (2012) kiemelte például a fiatalok azon hajlamát, hogy rövid távú célokra koncentrálnak. Úgy tűnik azonban, hogy cselekvési körük nemcsak az időbeli, hanem a térbeli dimenziót tekintve is szűkül, és hajlamosak a rövidtávú szociabilitásra koncentrálni (Birindelli, 2014). Más újabb kutatások kiemelik a fiatalok hajlamát arra, hogy olyan célokra és célokra összpontosítsanak, amelyeket elérhetőnek érezhetnek, és amelyek meglehetősen hagyományosnak és anyagi jellegűnek tűnnek (Lello, 2015).⁸ Az esetleges későbbi csalódások elkerülése érdekében úgy tűnik, hogy ennek a generációnak rögtön az elején le kell csökkentenie az elvárásait. Úgy tűnik, meg vannak győződve arról, hogy el kell kerülniük, hogy illúziókat ápoljanak a jövőjükkel kapcsolatban. Ha a *köztes* kohorsz *csalódottnak* tűnik, a mai olasz fiatalok ezzel szemben azt kockáztatják, hogy *kiábrándulásba* esnek. A tendencia az, hogy lecsökkentik álmaik és törekvéseik terjedelmét, még mielőtt meggyőződnének arról, hogy ellenállnak-e a valóság hatásainak, csak azért, hogy elkerüljék a csalódás kockázatát. A kiábránduláshoz való szokás és a fiatalok politikához való viszonya között figyelemre méltó következmények mutathatók ki.⁹ Egyrészt, mint látni fogjuk, csalódottságuk a politikai szférában hajlamos arra, hogy minden eszmény elutasításában nyilvánuljon meg. A politikáról alkotott elképzelésük így megfosztottnak tűnik az ideális dimenziótól, és inkább az "objektivitás" és a "technikai készségek" fogalmain alapul, a politikai cselekvés hatókörének és a társadalmi változásra való képességének rovására. Másrészt ez hatással van arra a képességükre, hogy szolidaritási kapcsolatokat, hálózatokat és az összetartozás érzését hozzák létre, a generációkon belüli szinten is. A fiatalok kiábrándultsága, ahogy Jedlowski megjegyzi, nem annyira a haladás eszméjével mint olyannal kapcsolatos, hanem inkább a jólét újraelosztásának ~~húzóerő~~ *húzóerő* következik a széles körben elterjedt ellenérzés: "Az általános haladásba vetett bizalom korábban magában foglalta. A szelektív haladás perspektívája megoszt" (Jedlowski, 2012: 10). A jövő mint ígéret eszméjének alkonya a kollektív törekvések megszűnését is jelenti (Benasayag és Schmit, 2004) az individualista törekvések javára, amelyek ellentétben állhatnak mások törekvéseivel. Ebből perspektívából a szövetségek instrumentálisak és átmeneti jellegűek (Bauman, 2003).

1.3 A köztes kohorsz: a csalódás a politikába kerül

Érdekes különbségeket figyelhetünk meg az általunk azonosított két kohorsz között a politikához való viszonyukat illetően. Az első érdekes bizonyíték a politikai intézmények iránti bizalom (és bizalmatlanság) érzésével kapcsolatos: nem a *fiatalokat* találtuk kevésbé bizalomgerjesztőnek. Éppen ellenkezőleg, bizalmuk mértéke hasonló volt, mint - sőt, néhány esetben valamivel magasabb, mint - az idősebb komponenské (1.1. táblázat). Inkább úgy tűnik, hogy a bizalomvesztés magában foglalja

1.1. táblázat Az intézményekbe vetett bizalom, a politikai irányultság és a bevándorlással kapcsolatos attitűdök (%)

	<i>Young (született 1984-ben 2002-ig)</i>	<i>Köztes kohorsz (született 1971-1983)</i>	<i>Felnőttek és idősebbek (született 1970-ig)</i>	<i>Min den</i>
Bízzon "nagyon" vagy "nagyon" ^a				
<i>Az állam</i>	28.2	17.0	26.4	24.5
<i>A köztársasági elnök</i>	37.5	34.6	55.5	46.1
<i>EU</i>	39.8	22.8	24.3	27.5
Meg tudod mondani, milyen érzéseket váltanak ki belőled a következő szavak? ^b				
<i>lus Soli (7-10)</i>	28.0	21.0	28.8	26.9
<i>Demokrácia (7-10)</i>	51.1	43.6	54.8	51.4
<i>Politikai választások (7-10)</i>	36.0	29.0	33.4	33.0
<i>Demokrata párt (7-10)</i>	26.8	11.0	25.8	22.7
<i>Forza Italia (7-10)</i>	19.6	13.1	19.2	18.0
<i>Otsillagos mozgás (7-10)</i>	23.5	30.6	15.3	23.5
<i>Grillo (7-10)</i>	13.5	20.7	10.1	13.3
<i>Renzi (7-10)</i>	22.5	12.1	27.4	22.8
<i>Salvini (7-10)</i>	14.5	21.7	22.6	20.4
<i>Trump (7-10)</i>	10	21.6	8.7	11.9
<i>Európai Unió (7-10)</i>	45.7	26.2	41.2	38.9
<i>A politikusok (6-10)</i>	19.8	11.4	15.0	15.4
<i>A politikai pártok (6-10)</i>	28.7	19.0	22.3	23.1
A migránsok veszélyt jelentenek a lakosságra a rend és az emberek biztonsága (nagyon vagy nagyon egyetért) ^c	36.0	46.0	36.4	38.6
Őn szerint a következőkkel kapcsolatban az olasz partok felé tartó migráns- és menekülthajókat, jobb, ha mindenekelőtt... ^a				
...a vendéglátásért	55.4	46.4	46.6	48.6
...a belépés megtagadása	41.3	49.2	42.3	43.8

Megjegyzések

^a Demos & Pi és Osservatorio di Pavia a Fondazione Unipolis számára, *Rapporto sulla sicurezza e l'insicurezza sociale in Italia e in Europa*, 2017. január, 1619. sz.

^b A megkérdezett arra kérték, hogy 1-től (nagyon negatív) 10-ig (nagyon pozitív) szavazzon. Demos & Pi, *55° Osservatorio sul Capitale Sociale*, 2017. június, 1409. sz.

^c Demos & Pi és Coop a "la Repubblica" számára, *Osservatorio sul Capitale Sociale*, 2017. október, 1309. sz.

a *köztes* kohorsz: ők bizalmatlanabban tekintenek a főbb nemzeti politikai intézményekre és az EU-ra. Mind a fiatalabb, mind az érettebb korosztályhoz képest jóval kevésbé pozitívan nyilatkoztak a választásokról és tágabb értelemben a demokráciáról.

Raadásul a *köztes* kohorsz volt a legijesztőbb a bevándorlástól. Ők minden más korosztálynál jobban érzékelték a bevándorlók jelenlétét, mint bármely más korosztály, ezért hozzáállásuk inkább védekező és elnyomó volt. Ez a csoport volt az, amely a legerősebben ellenezte a "ius soli" javaslatát, azaz

az olasz állampolgárság megadásáról szóló törvényt a bevándorló szülőktől származó, olasz területen született gyermekek számára (bár további korlátozásokkal). Ami pedig az olasz partok felé érkező migránsokat és menekülteket illeti,¹⁰ csak ebben a csoportban érvényesült a vendégszeretetre adott elnyomó válasz (a belépés megtagadása).

Itt az adatok jelentősek, különösen az "életciklus" bevándorlással kapcsolatos attitűdökre gyakorolt hatását illetően. A meglévő szakirodalom adatai általában az időseket azonosítják úgy, mint akiket a legjobban megrémít a kérdés, és ezért ők hajlanak leginkább a védekező és zárt válaszokra. Ez részben azért van így, mert az emberek az életkor előrehaladtával fokozatosan egyre óvatosabbá válnak az újnak és másnak tűnő dolgokkal szemben. Mindenekelőtt azért, mert a migránsokkal a valós életben ritkábban kerülnek közvetlen kapcsolatba, például a munkahelyen, a tanulás, a barátság és a szabadidő során. Mindez párosul azzal, hogy az idősek nagyobb mértékben vannak kitéve a tömegmédiának, különösen a televízióknak (Demos és Osservatorio di Pavia, 2017). Így hihetőnek tűnik, hogy ezen adatok mögött - amelyek azt mutatják, hogy a *köztes* korosztály társadalmilag és gazdaságilag aktívabb egyedei körében a félelmek és a "zártkörűség" elterjedtebbek - az életciklushoz kapcsolódó hatásokon kívül más hatások is működhetnek: nevezetesen kohorszhatások. A személyes gazdasági helyzetükkel és az általuk vélt lehetőségekkel kapcsolatos szélesebb körű sértődöttség és elégedetlenség (ha nem frusztráció) inkább az újonnan érkezettekkel szembeni zárkózottságban és elutasításban tükröződik.

Végül is egy olyan generációval van dolgunk, amelyben még ma is magas a munkanélküliség (a legmagasabb a tartós munkanélküliség), az alulfoglalkoztatottság és az inaktivitás szintje (az Istat adatai szerint, dati.istat.it). Ráadásul, miközben számos konkrét intézkedés irányul a fiatalabb és még az idősebb korosztályokra, ez az egyetlen korosztály továbbra is nélkülöz mindenfajta politikai figyelmet. Nem meglepő tehát, hogy e kohorsz egy része kirekesztettnek érezheti magát, és ezért úgy dönt, hogy a radikális változás szükségességét hirdető tiltakozó szereplőket támogatja, amint azt a legutóbbi általános választásokról szóló elemzés is megerősíti (Bordignon *et al.*, 2018). Adataink valóban ebben a kohorszban találják a hagyományos politikai elitek elleni lázadás főszereplőit. A mainstream pártok, mind a jobbközép (Forza Italia), mind a balközép (Demokrata Párt), feltűnően jobb érzéseket váltanak ki a fiatal és az idősebb komponensek körében, míg a *köztes* kohorsz a jelek szerint határozottan elutasítja őket. A helyzet a tiltakozás szereplőit illetően is spekulatív: mind az 5SM, mind az alapítója, Grillo a legpozitívabb érzéseket váltja ki belőlük. Ráadásul a fiatalokkal ellentétben a *köztes* korosztály az, amelyik inkább Matteo Salvinit, a "Liga" vezetőjét, a "törvény és rend" politikájának fő támogatóját és a migránsokkal szembeni kemény álláspontot támogatja. Még emblematikusabbak a Donald Trump által kiváltott érzelmek: a *köztes* korosztály 22%-a számára pozitív, szemben a fiatalok 10%-ával és az érettebbek 9%-ával.

1.4 Fiatal olaszok: a technokrata politika felé

Ha a *köztes* korosztály csalódottsága a jelek szerint az intézményi bizalmatlanság és a mainstream pártokkal szembeni szkepticizmus magas szintjén nyilvánul meg, a fiatal olaszok politikához való hozzáállása egészen

másnak tűnik. Távolságtartásuk a

A felnőttek (és a *köztes* kohorsz) orientációi mindenekelőtt a pártok és a parlamentek absztrakt szerepével és az intézményi struktúrával kapcsolatos preferenciák tekintetében mutatkoznak meg. A fiatalabbak, ahogy az [1.2. táblázatban](#) látható, úgy tűnik, hogy a demokrácia (hiper)egyszerűsített és döntésközpontú változatát üdvözlik, amely a többség szerint politikai pártok nélkül is működhetne, és amelyben a parlamentnek kevesebb hatalma van, mint a végrehajtó hatalomnak. Ennek fényében az erős vezetés (de az "erős ember" gondolatával való egyetértés is) úgy tűnik, összefügg azzal, hogy szélesebb körben támogatnak egy olyan kormányzati struktúrát, amely a hatékonyságra és a döntések gyorsaságára irányul, és amely meg van fosztva azoktól a korlátoktól és eljárásoktól, amelyek lassíthatják a döntéshozatali folyamatot.

Ezeket a javaslatokat alátámasztják a 2008 és 2016 között fiatalok körében 92 interjú alapján alapuló kutatás kvalitatív eredményei. Ezek a megkérdezettek kiegyensúlyozottak voltak a nem, a földrajzi származás, a társadalmi és gazdasági helyzet, valamint az iskolai végzettség tekintetében (ezt a Lello, 2015-ben részletesen tárgyalja). A kvalitatív eredmények megerősítik a politikai rendszer markáns egyszerűsítésének igényét, és egy *fil rouge-ra* utalnak, amely ezt az igényt összekapcsolja a fiatalok politikai eszmék haszontalannak vélt felfogásával. A fiatalok olyan politika iránti preferenciájukat fejezik ki, amely megszabadul az ideáloktól, és azokat technikai hozzáértéssel és becsületességgel helyettesíti. A döntő pont itt is akiábrándultság szokása, ami úgy tűnik, hogy befolyásolja a politikai döntések befolyásolásának saját esélyeibe vetett bizalmukat (vagyis a politikai hatékonyságukat, amely alacsonyabb, mint más kohorszoké, ahogyan azt az [1.2. táblázatban](#) láttuk). Tágabb értelemben azonban úgy tűnik, meg vannak győződve arról is, hogy a politika *önmagában* nem hozhat releváns változásokat. Ahogy a következő részletben szereplő fiatal nő emlékeztet bennünket, ha a fiatalok munkakörülményeiről van szó, az elképzelt megoldás minimális. Előre lemondanak arról, hogy fontolóra vegyék vagy akár csak elképzeljék egy olyan akut beavatkozás lehetőségét, amely képes jelentősen megváltoztatni a helyzetet:

I: Ha ön dönthetne a kormányprogramról, mit szeretne, mit csináljanak?

R: Először is, a fiatalok munkakörülményei, nem tudom, hogyan, de stabilizálni kellene a helyzetet.

I: Akkor a bizonytalan foglalkoztatás ellen?

R: Elég, ha vannak munkalehetőségek. Jobb, ha valaki precari- ous munkavállaló, mintha kevés esélye lenne munkát találni (nő, diák, 22 éves).

Ha a politika már nem képes releváns változásokat elérni, akkor az eszmékről való beszéd értelmét veszti. Valóban, az egyik leggyakoribb vád, amit a politikának tulajdonítanak, hogy az ideológiai konfrontáció. Azzal érvelnek, hogy a

1.2. táblázat A pártok szerepéről, az intézményi struktúráról, a politikai hatékonyságról és a kormányról alkotott nézetek a technikusok szerint (%)

	Young (született 1984-2002)	Közben kohorsz (1971-ben született 1983-ig)	Felnőttek és elder (született 1970-ig)	Minden
Gondolja, hogy a demokrácia munka nélkül politikai felek ^a	56.4	42.0	38.2	42.0
Egyetérték a "Túl sok a zűrzavar, szükségünk van egy erős Az országot vezető férfi" ^b	64.1	54.8	60.5	60.1
"Egy erős vezető" felidézi pozitív érzések (7-10-es értékek) 1-től 10-ig terjedő skála) ^b	33.8	26.6	29.8	30.0
Közvetlenül választani szeretne a miniszterelnök, annak érdekében, hogy őt jobban és jobban kormányozni ténylegesen ^a	82.5	73.6	68.6	71.8
Úgy gondolja, hogy a Parlament túl sok energiát és befolyást gyakorol a kormány döntései ^a	47.2	39.2	35.8	38.4
Gondolom, hogy a politikai pártok a Olaszország fontos a demokrácia működése ^c A hozzám hasonló embereknek nincsenek befolyásolni, hogy a kormány (egyetért vagy nagyon egyetért) ^c	38.5	41.4	47.6	45.0
A fogyasztók bojkottálással vagy buycotting, nyomhatja a multinacionális vállalatoknak a környezet, az emberi és munkavállalói jogok (sok és nagyon egyetért) ^d	63.1	61.3	54.4	57.1
Ebben a válságos pillanatban a Olaszországban jobb, ha van egy kormány, amely technikusok és szakértők, politikusok nélkül (egyetért vagy nagyon egyetért) ^c	56.6	62.8	70.0	67.6
	69.0	60.3	48.5	54.0

Források és jegyzetek

^a Demos & Pi a "la Repubblica" számára, *Gli Italiani e lo Stato*, 2010. november, 1300. sz. ^b Demos & Pi, *55° Osservatorio sul Capitale Sociale*, 2017. június, 1409. sz. ^c Demos & Pi, Osservatorio di Pavia és Fondazione Unipolis 2012, 2009. sz. ^d LaPolis - Coop Adriatica 2010, *Consum-attori*, 1195. sz.

a politikát eszmék és identitások szempontjából időpocsékolás. Úgy tűnik, hogy az ő per-
mint valami, ami az embereket a verekedő gyerekekhez teszi hasonlatossá:

Most itt az ideje a cselekvésnek, a gyakorlatba való átültetésnek. Hogyan folytathatod tehát az eszmék megvitatását? Most arra van szükség, hogy szembenézzünk a pillanatnyi problémával, és ez minden, hogy egyszerre csak egy problémával nézzünk szembe, és ez az egyetlen út. Az ideálok véleményem szerint a végén jönnek, és soha előtte. Nem segítenek, és úgy néz ki, mintha gyerekek lennének, akik veszekedésbe keverednek, amikor eszmékről beszélünk. A politikusok is, mindannyian, úgy néznek ki, mint a gyerekek, amikor részt vesznek a vitákban a TV-ben... mint a gyerekek, nagyon neveléses hallgatni őket (férfi, diák, 21 éves).

Ugyanez a kérdés merült fel, amikor a fiatalok a politikai pártokról beszélgettek. Úgy vélték, hogy túl sok van belőlük, ezért erősen vágytak a dolgok racionalizálására, azaz a számuk csökkentésére és a szervezeti felépítésük egyszerűsítésére. A dolgok jelenlegi állása szerint a politikai tájképet túlságosan összetettnek, a pártokat pedig "drága" gépezeteknek tekintették. Ráadásul a résztvevők elsősorban a kisebb pártokat és a szélsőséges pártokat akarták kizárni. Vagyis azokat a pártokat, amelyek inkább a politikai eszmék népszerűsítésére, mint a kormányzásra való törekvésre törekednek, éppen ezért "haszontalannak" tekintették.

Túl sok pártunk van. Akkor mi változik? Egy kicsit, de sok pártot kell csinálniuk. A kisebb pártok csak időpocsékolás (férfi, diák, 19 éves).

Túl sokan vannak: véleményem szerint két párt elég lenne egy országban. (...) Végül is, ezek a pártok: (...) egyetlen céljuk, hogy mi, a polgárok egyre több pénzt költünk, hogy fizessük a szabadidős elfoglaltságaikat, például a mozit, a tornatermet... Én magam járok a tornaterembe, és magam fizetem (férfi, munkáltató, 24 éves).

Ráadásul, mivel a pártok közötti ideális különbségeknek nem sok jelentőségük volt a perspektívájuk szempontjából, ami igazán számított, azok a vezetők voltak. A pártokkal kapcsolatos minden megfontolást lefordítottak a vezetőjükkel kapcsolatos megfontolássá, akinek hozzáértőnek és becsületesnek kell lennie - és úgy tűnik, ez minden.

I: Ön szerint a pártok hasznos eszközök az emberek problémáinak megoldásában? R: Mmmh... Talán nem. Az embert kell nézni: a képességeit, az őszinteségét, az érzékenységét bizonyos érvekre... (nő, háziasszony, 24 éves).

Az általuk érzékelt politika így megfosztottnak tűnik attól a lehetőségtől, hogy bármilyen releváns változást hozzon. Ami marad, az a politika minimalista és *technokrata* változata, ahol a *politika* hajlamos arra, hogy lefordítsa és redukálja magát a *politikára*. A status quo igazgatásának gyakorlása során, amelynek fő törekvése az, hogy töredékes és lokalizált válaszokat javasoljon az egyes

problémákra.

a pillanat "objektív" sürgösségének tekintett. Ennek fényében a politikai cselekvés értékeléséhez leginkább szükséges alapvető kritériumok a technikai kompetencia és az őszinteség, a hatókör vagy a változás elérésére való képesség rovására:

A politika olyan emberek csoportja, akik megvitatják és megtalálják a megoldásokat, akiket a problémák minél gyorsabb megoldására neveztek ki. A politikusok nem gondolnak az ország valódi problémáira, és túl sok időt töltenek. A politikát rátermett és gyors embereknek kell csinálniuk (férfi, munkáltató, 24 éves).

Mivel az eszmék és nézőpontok közötti különbségek értelmüket veszítik, nem olyan fontos, hogy a politikai döntések inkluzív folyamatok eredményeként szülessenek. A legfontosabb az, hogy a döntések gyorsan és csekély költséggel hozhatók meg. A befogadás és a reprezentativitás céljának biztosításához szükséges intézményi eszközök bonyolultsága teret enged a politikai rendszer erőteljes egyszerűsítésének, amely a kormányozhatóságot hivatott elősegíteni.

Az ő szemszögükből nézve a legjobb megoldás az lenne, ha félretennék a különböző kötődéseket, és a különböző pártok legképzettebb és legkompetensebb politikusait állítanák össze. Az olyan megoldások, mint a "nagy koalíció", és még inkább a "technikusok kormánya", inkább hangzanak "előre megkívánt" megoldásoknak, mint alig elkerülhető kompromisszumoknak. Ezeket a fiatalok valóban sokkal inkább támogatják, mint más korosztályok (lásd az 1.2. táblázatot).

Azt hiszem, a pártok kora véget ért. Az előttünk álló problémák megoldása érdekében közös irányvonalat kellene követniük; az ország érdekében kellene harcolniuk, és meg kellene oldaniuk a vészhelyzeteket. A konfliktusok manapság nem hasznosak... (férfi, diák, 28 éves).

Összefoglalva, a fiatalok politikával szembeni preferenciái és elvárásai a következő pilléreken alapuló technokrata politika iránti igényben foglalhatók össze:

- 1 *Az ideálok és ideológiák elutasítása a konkrétság javára;*
- 2 *A kormányozhatóság céljának elsődlegessége a képviselő helyett;*
- 3 *A politika jelentős egyszerűsítésének igénye: a költségek és az idő csökkentése;*
- 4 *Személyre szabottság: a vezetők fontosabbak, mint a pártok;*
- 5 *A becsületesség és a szakmai hozzáértés mint az értékelés fő szempontjai politikai cselekvés; és,*
- 6 *A pártok közötti megállapodás előnyben részesítése a megosztottság helyett.*

1.5 Következtetések

Olaszországban a fiatalok és a köztes korosztály olyan hátrányt halmoztak fel, amely miatt inkább *kirekesztettnek* érezhetik magukat a (főáramú) politikából, minthogy állítólagos apátiájuk miatt *elzárkóznának*. A szocializációjukat kísérő eltérő társadalmi feltételek miatt azonban ez a két kohorsz egészen másképp reagált a marginalizáció azonos érzékelésére,

ennek következtében a politika megközelítése jelentősen eltér egymástól. Míg a *köztes* korosztály bizalmatlanabbnak tűnik a politikai intézményekkel szemben, a bevándorlástól a legjobban fél, és a leginkább támogatja a rendszerellenes és populista politikai témákat, addig a fiatalok politikai identitását ezzel szemben egy mélyen eltérő érzés jellemzi: a kiábrándultság.

Úgy tűnik, meggyőződésük, hogy a politika végső soron csak nagyon korlátozott változásokat hozhat, és hogy bonyolultsága már nem tűnik indokoltnak. Ha a politikát a status quo igazgatására redukálják, akkor alapvetően azt akarják, hogy hatékony és becsületes legyen. Más szempontok, mint például a hatókör és a társadalmi változásra való képessége, úgy tűnik, szemükben elveszítik jelentőségüket. A politikai programok értékelésénél a gazdasági életképesség egyértelműen többet számít az ő szemszögükből, mint az eszmékkel kapcsolatos megfontolások, és hajlamos gátolni a különböző jövőképek vagy alternatív forgatókönyvek elképzelésének lehetőségét.

Érthető, hogy a politikáról alkotott *technokrata* elképzelés nem képes lángra lobbantani a fiatalok szívét, hogy arra ösztönözze őket, hogy több információt keressenek, hogy elmélyítsék ismereteiket a politikai kérdésekről. Az sem ösztönzi őket ebben az értelemben, ha azt látják, hogy a politikusok valóban törődnek a gondjaikkal és érdekeikkel leginkább összefüggő kérdésekkel. Ennek eredményeképpen, míg a *köztes* korosztály inkább ellenséges álláspontot képvisel a (hagyományos) politikával szemben, a fiatalok inkább csak figyelik a politikai színteret, és a küszöbön tartják magukat. Azért is, mert gyakran hiányzik belőlük az információ és a kompetencia, ami a politikai tények és dinamikák hatékony megértéséhez szükséges.

A választási területen a *köztes* kohorsz az 5SM-et és Salvini Lega-ját támogatja leginkább. Míg a fiatalok kevésbé dühösnek tűnnek, így orientációjuk valamivel kevésbé határozott, inkább possibilisták. Az előbbi pártok közül az előbbi széles körű támogatottságot is szerzett közöttük, legalábbis a 2018. márciusi parlamenti választásokig, elsősorban az ideológiák elutasítása, az egyszerűsítés igénye és az "őszinteség" hangsúlyozása miatt. E folyamatok miatt mindkét kohorsz elhatárolódott a hagyományos, mainstream pártoktól, bár eltérő okokból és attitűdök miatt.

Ebben az értelemben, miután évtizedekig a fiatalok orientációi a társadalmi átlaghoz igazodtak, és ezért "láthatatlannak" minősültek (Diamanti, 1999), az utóbbi években választásaik inkább megkülönböztetettebbé és felismerhetőbbé váltak.

E tekintetben figyelemre méltónak tűnik, hogy még a 2019-es M5S-Lega-kormány idején is, a politikai vita radikalizálódásával jellemezhető radikális jobboldali és biztonsági kérdések körül (főként Matteo Salvini belügyminiszter tevékenysége miatt), valamint a rasszizmus és a migránsokkal és menekültekkel szembeni korlátozó politika elleni széles körű tiltakozások ellenére a fiatalok és a *köztes* korosztály továbbra is távolságot tartanak a fő ellenzéki (és mainstream) párttól, a Demokrata Párttól. A 2019. március 3-án tartott "előválasztások", amelyeken a párt titkárát választották meg, valóban nagyon alacsony részvételi arányt regisztráltak, különösen e két kohorsz körében, ahogyan azt a CALS (Candidate and Leader Selection, lásd a www.cals.it/questioniprimarie/ oldalon található adatokat) csoport megfigyelte.

Mindazonáltal az 5SM kormányzati tapasztalatai meghiúsíthatják a fiatalok néhány elvárását, például a technikai kompetenciával vagy a szélsőséges elkerülésének szükségességével kapcsolatban. Ráadásul az, hogy a hatalom megszerzésével a hatalom ellenes politikai szereplők határozottan nem esett egybe azzal, hogy a fiatalabb generációk érdekei és sérelmei a kormány napirendjén belül új központi szerepet kaptak volna. Választási döntéseik, de a politikáról alkotott képeik és elvárásaik is változhatnak, sőt kevésbé *technokratikusak* lehetnek, ahol - vagy amikor, ha ez valaha is megtörténik - a fiatalokat kihagyó hagyományos politikák elleni tiltakozás más módon artikulálódhat, amely képes politikai (és nem erkölcsi) perspektívát javasolni, és a generációs újraelosztás és a méltányosság irányába mutató válaszokat adni.

Megjegyzések

- 1 A 2017-es francia elnökválasztáson a fiatal választók (18-24 és 25-34 évesek) több mint 50%-a a "La France Insoumise" vagy Marine Le Pen "Front National" pártjára szavazott, míg a hagyományos jobbközép vagy balközép pártokra (Fillon és Hamon vezetésével) mindössze 18%-uk, ahogyan azt például a BVA adatai mutatják.
- 2 Az Eurostat 2015-ös adatai azt mutatják, hogy Olaszországban a szociális kiadások 77,2%-át a nyugdíjra fordítják, míg a családra és a gyermekekre csak 3%-ot, a munkanélküliségre pedig 2,4%-ot. A szociális kiadások nyugdíjra fordított aránya például Németországban 58,1%, Franciaországban 61,6%, Spanyolországban 67,2% (de Írországban csak 31,8%).
- 3 Az Istat által mért "abszolút szegénység" előfordulása 3,1%-ról 12,5%-ra emelkedett a 17 éves korig, 2,7%-ról 10%-ra a 18-34 évesek körében, míg az idősek (65 éves és idősebbek) körében 4,4%-ról 3,8%-ra csökkent. Forrás: <http://dati.istat.it/>
- 4 A neoliberális globalizáció és a nemzetközi szervezetek (például WTO, IMF, G8) csúcstalálkozói elleni mozgalmakra utalunk.
- 5 Az 1997. június 24-i 196. sz. törvény, az úgynevezett Treu-törvény.
- 6 Érdekes empirikus bizonyíték erre vonatkozóan annak a meggyőződésnek az elterjedése, hogy a mai fiatalok a jövőben nehezebb időket fognak átélni, mint a korábbi generációk, és ez Olaszországban hangsúlyosabb, mint máshol. 2012-ben, az ökológiai válság közepén az olaszok 85%-a osztotta ezt a meggyőződést (10 százalékponttal több, mint Franciaországban és az Egyesült Királyságban, és 20 százalékponttal több, mint Spanyolországban és Németországban). Forrás: Demos & Pi., Fondazione Unipolis és Osservatorio di Pavia, *Ötödik Európai Biztonsági Megfigyelőközpont*, 2012. március, országonként 1000 esetből álló minta alapján.
- 7 A fiatalok 49%-a (és a köztes korosztály 51%-a) úgy gondolja, hogy az ő generációjuk kevesebb lehetőséget élvez, mint a szüleik, szemben az érett és idős emberek 33%-ával, a Demos által a Coop Adriatica számára készített adatok szerint, 2017 októberéig, minta: 1309 eset.
- 8 Érdekes megjegyezni, hogy Inglehart (2008: 135-136) a legfiatalabb generációk enyhe visszatérését a materialista értékek felé már az 1970 és 2006 közötti, néhány nyugat-európai országra (Nyugat-Németország, Franciaország, Nagy-Britannia, Olaszország, Hollandia és Belgium) vonatkozó hosszú időszoros utolsó éveitől kezdve észlelte.
- 9 Ezeket a szempontokat a következők támogatásával tárták fel és illusztrálták szélesebb körben Lello (2015) mennyiségi és minőségi adatai.
- 10 Az ENSZ Menekültügyi Főbiztoságának adatai szerint 550 000 ember érkezett a tengeren keresztül az olasz partokhoz a következő időszakban 2014 júniusában és 2017 ugyanebben a hónapban, főként a Szaharától délre fekvő afrikai országokból.

Hivatkozások

- Ambrosi, E. és Rosina, A. (2009). *Non è un Paese per giovani*. Roma: Marsilio.
- Appadurai, A. (2013). *A jövő mint kulturális tény: Esszék a globális állapotról*. London és New York: Verso Books.
- Bauman, Z. (1999). *A politikát keresve*. Cambridge: Polity Press.
- Bauman, Z. (2003). *La società sotto assedio*. Roma-Bari: Laterza.
- Bauman, Z. (2017). *Retrotópia*. Cambridge: Polity Press.
- Beck, U. (1992). *Kockázati társadalom: Egy új modernitás felé*. London: Sage.
- Beck, U. és Beck-Gernsheim, E. (2002). *Individualizáció: Institutionalizált individualizmus és annak társadalmi és politikai következményei*. London: Sage.
- Benasayag, M. és Schmit, G. (2004). *L'epoca delle passioni tristi*. Milano: Milano: Feltrinelli.
- Birindelli, P. (2014). A családban tartás: Az olasz fiatalok távolmaradása a közterekről. *Società Mutamento Politica*, 5(10), 147-172.
- Boeri, T. és Galasso, V. (2007). *Contro i giovani. Come l'Italia sta tradendo le nuove generazioni*. Milano: Mondadori.
- Bordignon, F., Ceccarini, L. és Diamanti, I. (2018). *Le divergenze parallele. L'Italia: dal voto liquido al voto devoto*. Roma-Bari: Laterza.
- Bourdieu, P. (1998). La précarité est aujourd'hui partout. In: Bourdieu, P. (szerk.) *Contre-feux: Propos pour servir à la résistance contre l'invasion néolibérale*. Paris: Liber - Raisons d'Agir.
- Buzzi, C., Cavalli, A. és de Lillo, A. (szerk.) (1997). *Giovani verso il Duemila: Quarto rapporto Iard sulla condizione giovanile in Italia*. Bologna: il Mulino.
- Buzzi, C., Cavalli, A. és de Lillo, A. (szerk.) (2002). *Giovani del nuovo secolo: Quinto rapporto Iard sulla condizione giovanile in Italia*. Bologna: il Mulino.
- Buzzi, C., Cavalli, A. és de Lillo, A. (szerk.) (2007). *Rapporto giovani: Sesta indagine dell'Istituto Iard sulla condizione giovanile in Italia*. Bologna: il Mulino.
- Cavalli, A., Cicchelli, V. és Galland, O. (szerk.) (2008). *Deux pays, deux jeunesses? La condition juvénile en France et en Italie*. Rennes: Presses Universitaires.
- Cavalli, A. és de Lillo, A. (szerk.) (1988). *Giovani anni '80: Secondo rapporto Iardo sulla condizione giovanile in Italia*. Bologna: il Mulino.
- Cavalli, A. és de Lillo, A. (szerk.) (1993). *Giovani anni '90: Terzo rapporto Iardo sulla condizione giovanile in Italia*. Bologna: il Mulino.
- Ceccarini, L. (1999). Il disincanto e la radicalità. In: Diamanti, I. (szerk.) *La generazione invisibile*. Milano: Edizioni Il Sole 24 Ore.
- Ceccarini, L. (2015). *La cittadinanza online*. Bologna: il Mulino.
- Dalton, R.J. (1996). *Citizen Politics*. New York: Chatham House Publishers.
- Dalton, R.J. (2008). *A jó polgár: Hogyan alakítja át egy fiatalabb generáció az amerikai Politika*. Washington, DC: CQ Press.
- de Lillo, A. (2002). Il sistema dei valori. In: Buzzi, C., Cavalli, A. és de Lillo, A. (szerk.) *Giovani del nuovo secolo. Quinto rapporto IARD sulla condizione giovanile in Italia*. Bologna: il Mulino.
- de Lillo, A. (2007). I valori e l'atteggiamento verso la vita. In: Buzzi, C., Cavalli, A. és de Lillo, A. (szerk.) *Rapporto giovani. Sesta indagine dell'Istituto Iard sulla condizione giovanile in Italia*. Bologna: il Mulino.
- de Moor, J. (2017). Életmódpolitika és a politikai részvétel fogalma. *Acta Politica*, 52: 179-197.

- della Porta, D. (2015). *Társadalmi mozgalmak a megszorítások idején*. Malden és Cambridge: Polity Press.
- della Porta, D. és Mosca, L. (2015). Conflitti e proteste locali fra comitati, campagne e movimenti. In: Salvati, M. és Sciolla, L. (szerk.) *L'Italia e le sue Regioni: L'età Repubblicana*. Roma: Treccani.
- Demos és Osservatorio di Pavia (szerk.) (2017). L'Europa sospesa tra inquietudine e speranza. Il decennio dell'incertezza globale. Elérhető: http://www.demos.it/2017/pdf/4225rapporto_sulla_sicurezza_e_insicurezza_sociale_2017.pdf.
- Diamanti, I. (szerk.) (1999). *La generazione invisibile*. Milano: Milano: Edizioni Il Sole 24 Ore. Diamanti, I. és Lazar, M. (2018). *Popolocrazia*. Roma-Bari: Laterza.
- Európai Bizottság. (2017). Foglalkoztatási és szociális fejlemények Európában 2017. Elérhető: <http://ec.europa.eu>.
- Furlong, A. és Cartmel, F. (2007). *Fiatalok és társadalmi változások: New Perspectives*. Maidenshead: Open University Press.
- Garcia-Albacete, G. (2014). *A fiatalok politikai részvétele Nyugat-Európában: Continuity or Generational Change?* Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Gauthier, M. (2003). A fogalmak elégtelensége: A fiatalok érdeklődésének növekedése a polgári részvétel iránt Québecben. *Journal of Youth Studies*, 6(3), 265-276.
- Genova, C. (2010). *Attivamente impolitici. Giovani, politica e partecipazione in Italia*. Roma: Aracne.
- Goeres, A. (2009). *Az idők politikai részvétele Európában: A demokráciánk elöregedése*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Harvey, D. (1990). *A poszmodernitás állapota: A kulturális változás eredetének vizsgálata*. Cambridge, MA és Oxford: Blackwell.
- Henn, M., Weinstein, M. és Forrest, S. (2005). Érintetlen fiatalok? A fiatalok hozzáállása a pártpolitikához Nagy-Britanniában. *Political Studies*, 53(3), 556-578.
- Inglehart, R. (1977). *A csendes forradalom. Változó értékek és politikai stílusok a Nyugati nyilvánosság*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Inglehart, R. (2008). Az értékek változása a nyugati lakosság körében 1970 és 2006 között. *West European Politics*, 31(1-2), 130-146.
- Itanes. (2013). *Voto Amaro: Disincanto e Crisi Economica nelle Elezioni del 2013*. Bologna: Il Mulino.
- Jedlowski, P. (2012). Il senso del futuro. I quadri sociali della capacità di aspirare. In: De Leonardis, O. és Deriu, M. (szerk.) *Il futuro nel quotidiano. Studi sociologici sulla capacità di aspirare*. Milano: Milano: Egea.
- Kriesi, H. és Pappas, T. (szerk.) (2015). *Európai populizmus a nagy recesszió árnyékában*. Colchester: ECPR Press.
- Leccardi, C. (2012). I giovani di fronte al futuro: tra tempo storico e tempo biografico. In: De Leonardis, O. és Deriu, M. (szerk.) *Il futuro nel quotidiano. Studi sociologici sulla capacità di aspirare*. Milano: Milano: Egea.
- Lello, E. (2015). *La triste gioventù. Ritratto politico di una generazione*. Rimini: Maggioli.
- Livi Bacci, M. és De Santis, G. (2007). Le prerogative perdute dei giovani. *Il Mulino*, 3, 472-481.
- Mammone, A. és Veltri, G.A. (2010). *Olaszország ma: Európa beteg embere*. London: Routledge.

- Marta, E. és Scabini, E. (2003). *Giovani volontari. Impegnarsi, crescere e fare crescere*. Firenze: Giunti.
- Micheletti, M. és McFarland, A.F. (szerk.) (2010). *Kreatív részvétel. Felelősségvállalás a politikai világban*. Boulder, CO: Paradigm Press.
- Modell, J., Furstenberg, F.F. és Hershberg, T. (1976). Társadalmi változás és átmenet a felnőttkor történelmi perspektívában. *Journal of Family History*, 1, 7-32.
- Montesanti, L., and Tarditi, V. (2016). Nuovi partiti e nuovo ceto politico? I casi di Podemos e del Movimento Cinque Stelle, Konferencia "La natura del partito e le sue trasformazioni nell'età contemporanea", University of Calabria, május 4-5.
- Morlino, L. és Raniolo, F. (szerk.) (2017). *A gazdasági válság hatása a dél-európai demokráciákra*. London: Palgrave Macmillan.
- Norris, P. (2004). Fiatalok és politikai aktivizmus: A lojalitás politikájától a választás politikájáig? Jelentés az Európa Tanács szimpóziума számára: "Fiatalok és demokratikus intézmények: A kiábrándultságtól a részvételig" Strasbourg, 2003. november 27-28.
- O'Toole, T., Lister, M., Marsh, D., Jones, S., and McDonagh, A. (2003). Kihangolás vagy kihagyás? Részvétel és nem részvétel a fiatalok körében. *Contemporary Politics*, 9(1), 45-61.
- Stolle, D., Hooghe, M. és Micheletti, M. (2005). Politika a szupermarketben: A politikai fogyasztás mint a politikai részvétel egyik formája. *International Political Science Review*, 26(3), 245-269.
- Stolle, D., Micheletti, M. és Berlin, D. (2010). Fiatalok és a politikai fogyasztás (svédül megjelent: Politik, konsumtion och delaktighet). Report Fokus 10. En analys av ungas inflytande. Svéd Nemzeti Ifjúsági Tanács.
- Ward, J. és de Vreese, C. (2011). Politikai fogyasztás, fiatal polgárok és az internet. *Média, kultúra és társadalom*, 33(3), 399-413.